

CRONICARI ȘI CRITICI DE ARTĂ ÎN PRESA BUCUREȘTEANĂ A ANILOR 1924—1930

PETRE OPREA

● Începând de la sfârșitul anului 1927, cronica plastică a ziarului „Rampa” este susținută permanent de IONEL JIANU (n. 1905), un tânăr jurist, de curând revenit de la Paris, unde, pe lângă frecventarea cursurilor Facultății de drept, a audiat și conferințele de la L’Ecole du Louvre. S-a integrat imediat aspirațiilor tinerei generații a vremii printr-o participare activă la viața artistică, manifestându-se în ziaristică ca esicist, cronicar teatral, și, cu precădere, cronicar plastic (pseudonim Sixtine Avril). Artele plastice îl preocupaseră și anterior, fiind autorul unor articole despre artă apărute în diverse publicații, dintre care reținem: *Ion Anestin*, în „Vremea”, 10 ianuarie 1925; *De vorbă cu sculptorul Han*, în „Universul literal”, 27 iunie 1926; *Salonul independenților din Paris*, în „Politică”, 10 februarie 1927.

Debutul colaborării la „Rampa” îl face prevăzător mai întâi printr-o suită de interviuri, extrem de interesante. Nu se mulțumește doar cu întrebările obișnuite și stereotipe asupra biografiei, ci caută să incite la răspunsuri legate de problematica artistică a timpului, raportată la creația lor (*De vorbă cu sculptorul Frederic Storck* — 2 noiembrie 1927; *Pictorul Ștefan Popescu despre interviuri și alte chestiuni de artă* — 16 noiembrie 1927; *De vorbă cu d-na Nina Arbore despre femeile pictore* — 23 decembrie 1927 și 15 ianuarie 1928; *De vorbă cu pictorul Mutzner* — 2 ianuarie 1928; *De vorbă cu pictorul Ghiață despre publicul amator și criza picturii* — 11 ianuarie 1928; *D-na Cecilia Cuțescu Storck în interior* — 29 ianuarie și 9 februarie 1928; *De vorbă cu pictorul Demian* — 9 februarie 1928; *De vorbă cu Nadia Bulighin*, — 8 martie 1928; *De vorbă cu cei patru* — O. Han, Tonitza, Șirato și Șt. Dimitrescu la „Căminul artelor” — 17 martie 1928; *De vorbă cu pictorul*

Ștefan Ioanid — 30 martie 1928; *O contribuție la istoria modernismului la noi* [V. Brauner] — 31 martie 1928.

Rezultatul nu este pe măsura așteptărilor cronicarului întrucât la întrebările problematice răspunsurile sunt evitate sau evazive, în schimb sunt interesante relatările biografice.

Din anul 1929 Ionel Jianu începe să realizeze în exclusivitate cronici plastice arătându-se extrem de receptiv față de arta modernă. Observațiile lui sunt prezentate cu mult tact, vădind rețineri în aprecieri categorice.

Pe cât recunoaște autoritatea maștrilor Pallady (22 martie 1928), Steriadi (22 martie 1928), Petrașcu (25 ianuarie 1930), și Iser (3 decembrie 1930) în arta vremii ca făuritori ai unui fond românesc, pe atât dezavuează manierismul veteranilor glorioși — Verona („Vremea”, 9 mai 1929), Vermont, K. Loghin (25 decembrie 1929), cărora unii cronicari le apreciază realizările chiar superioare celorlalți.

Se entuziasmează de arta generației mature — Ion Teodorescu Sion (22 martie 1928), Jalea (22 martie 1928), Șirato (7 martie 1929), Șt. Dimitrescu (*unul dintre cei mai buni desenatori astăzi* — 7 martie 1929), Bunescu (22 martie 1928), Han (7 martie 1929), Tonitza („*una dintre personalitățile cele mai de seamă ale tinerei generații în care se pot pune îndreptatele speranțe*” — 27 martie 1930), — care sunt forțele artistice în afirmare cele mai reprezentative.

Între marile speranțe dintre tineri se bucură de o atenție deosebită H. Catargi (22 martie 1928), Lucian Grigorescu (25 decembrie 1929), Lucia Demetriade Bălăcescu (25 ianuarie 1930), Michaela Eleutheriade (25 ianuarie 1930), Elena Popeea (22 octombrie 1930), Ionescu Sin (13 noiembrie 1930).

Cu multă înțelegere analizează mai îndepărate arta celor de la gruparea *Contemporanul*, evidențiindu-le virtuți picturale deosebite; Victor Brauner, M. H. Maxy, Marcel Iancu, Mattis Teutsch, Mihaela Petrașcu și mai puțin sau uneori chiar deloc lui Corneliu Michăilescu („Vremea”, 11 aprilie 1929). În anul 1929 Ionel Jianu mai colaborează vremelnic la „Vremea”, iar în anul următor în continuare pentru puțin timp la „Vremea” și „La nation roumaine”. De această dată cronicile sale sunt scrise degajat, cu aprecieri nuanțate și analize ale lucrărilor respective. Tot în acest an scoate revista „Acțiune și reacțiune” în care dezbate într-un studiu mai larg „Problema specificului național” în care constată existența unei „arte cu trăsături proprii și caractere distincte”.

Socotim pozitivă activitatea de cronicar plastic a lui Ionel Jianu, în această perioadă, întrucât fără a se remarca în mod deosebit a constituit pentru confrății critici un exemplu privind modul de a aprecia cu obiectivitate mișcarea artistică, de probitate și pregătire profesională.

● În perioada noiembrie 1929 — iulie 1930 cronică plastică a revistei „Universul literar” este deținută de MIHAIL GH. CONSTANTINESCU, un amator neavizat, cu nivel de cunoștințe în domeniul plastic submediocru, care își scrie cronicile într-un stil incoerent și bombastic. Admirator al academismului, fără a distinge în cadrul lui o ierarhie valorică, se entuziasmează de toate realizările amatoriste din cadrul acestuia: Sile Ionescu (24 noiembrie), T. Filipov (12 ianuarie), Constantin Cristian (2 februarie), Lily Oțleanu (2 martie), Maria și Grigore Manea (16 martie), Tudor Vulcan (30 martie), Izadora Constantinovici Hein (11 mai), Ioana Deschly și Alexandra Fălcoianu (1 iunie).

Alteori, când îl extaziază în mod deosebit lucrările unui artist, aprecierile exprimate sunt fie confuze, fără noimă, fie enunțări stereotipe, șablon. Astfel Celline Emilian reușește performanțe sculpturale căci „are privirea

pătrunzătoare și magnifică” (22 decembrie); Niculae Enea, „are calități de putere remarcabilă” (2 martie); la Pan Ioanid, „lucrările au o inspirație bogată” (12 ianuarie); lui Honoriu Crețulescu peisajele i se impun „prin executarea fină de o sublimă minuțiozitate și delicatețe picturală” (8 decembrie).

Uneori semnalează și realizările unor artiști a căror creații nu se încadrează preceptelor academismului și o face, cum ține să sublinieze, deoarece „spiritul nostru obiectiv nu se poate să nu le rețină” (12 ianuarie). El etichetează în termeni puțin variați, dar fanteziști, aderența acestora la „arta modernă contemporană”. Olga Greceanu „are preocupări de înalt modernism” (22 decembrie), Margareta Sterian este „o modernistă” (12 ianuarie), Ana Maria Călinescu este „reprezentanta de frunte a modernismului moderat” (2 martie), Margareta Vermont-Fermo este „o modernistă” (30 martie), Gheorghe Lazăr încearcă dar „nu este modernist” în realizările lui (6 aprilie), Paul Verona este, în schimb, „un modernist atrăgător” (6 aprilie).

Apreciază ca talentați pe Onoriu Crețulescu (8 decembrie), Gheorghe Cartargi, (2 februarie), Henri Vintilescu („talent remarcabil”, 2 februarie), Constantin Costion („talent remarcabil”, 12 februarie), Dolly Vintilescu (2 februarie), Mihaela Petrașcu („interesantă” — 2 februarie), Richard Canisius (2 martie), Maria Ionescu Bacalogul („viguros talent”, 16 martie), Tudor Vulcana („respect pentru arta adevărată”, 30 martie), Gheorghe Cardaș (6 aprilie) Aurelia Ananescu („un talent”, 6 aprilie), Otto Briesse și Richard Hette (4 mai).

Dintre artiștii cunoscuți ca foarte valoroși, doar pictorul Gheorghe Petrașcu îi reține atenția realizând o cronică în care laudele, deși inspirate din aprecierile unor critici competenți, sunt superficiale și banale (8 iunie).

Am reținut numele acestui cronicar întrucât, publicând într-una dintre cele mai populare reviste culturale, ne confirmă dezinteresul concludent al multor publicații de acest gen pentru arta plastică, prin însărcinarea oricui din

redacție pentru această „corvoadă”, și pentru că explică, printr-un exemplu edificator, cum a fost posibilă crearea unui climat confuz, antiartistic, în defavoarea aprecierii artei valoroase, ce a exercitat o puternică influență asupra marelui public, prin opiniile exprimate de mulțimea cronicarilor neavizați.

● Uneori în revista „Viața literară” apar și cronici plastice, cele mai multe ale lui TRAIAN TĂNĂȘESCU. Deoarece în noianul expozițiilor din anii 1926—1928, cronicarul nu s-a oprit decât la unele, s-ar deduce că a ales pe cele mai demne de semnalat sau, cel puțin, pe cele care răspund mai mult gustului său artistic, dar nu distingem asemenea opțiuni ci mai de grabă dorința de a-și prezenta unele impresii legate de mișcarea artistică, cum rezultă și din unele titluri: *Note pe marginea expozițiilor, Tragedii plastice, Întimplări din Capitală, Înjunghierea vopșelei ș.a.*

Cronicarul este eclectic în aprecierile calităților artistice ale lucrărilor și își scrie textele într-un stil lapidar și concis, uneori pe un ton malițios. Combate creatorii care se află la extremele artei, atât pe tradiționaliștii de valoare scăzută, căci „*diletantismul jignește arta*” și mai ales că modernismul nu poate fi „*combătut cu injecții cromolitografice*” cum o fac — exemplifică el — Paul Verona, Severin, Paul Scortescu, d-ra Brătescu ș.a. (3 decembrie 1926), cât și ultramodernismul care, îndeosebi, prin Marcel Iancu și Max Herman Maxy „*redă carnavalul artei, iar nu seriozitatea ei*” (5 martie 1927). Traian Tănăsescu își face o onoare în a critica pe cei puțin dotați cu har artistic, dar cu simpatii ascendente la marele public — Pan Ioanid, Tâmpcanu, Augustin Pall, Eugenia Atanasiu Filotti, Nițescu (29 ianuarie 1927), Pejin, Leon Vioreșcu, Constantin Iliescu Vâlcea, Dimitrescu Stoica (5 februarie 1927), dar și pe cei cu talent pe care îl irosesc prin încercări străine firii lor: Cecilia Cuțescu Storck („*se pretinde clasică*”, dar „*se strecoară conștient în viziunea naivă a marelui Gauguin*” — 29 ianuarie 1927), Olga Greceanu și Milița Petrașcu (29 ianuarie 1927), Adam Bălțatu („*osci-*

lează între Petrașcu, Tonitza și Teodorescu Sion”, 5 februarie 1927), Nicolae Tonitza („*a îmbrățișat viziunea lui Luchian*”, 5 martie 1927), Ștefan Dimitrescu („*uneori Tonitza, alături Teodorescu Sion, Steriadi și Iser*”, 5 martie 1927), Francisc Șirato („*nu reprezintă pe nimeni și nici pe sine*”, 5 martie 1927).

Dintre artiștii mai apreciați de cronicar, îndeosebi laudați pentru calitățile lor de desenatori, reținem pe Iosif Iser, J. Al. Steriadi, Lucian Grigorescu, Dimitrie Ghiță, Hans Eder (22 decembrie 1928) cărora îl alătură pe Jean Biju numai pentru că regina i-a cumpărat două tablouri (12 februarie 1927).

Față de cronicarii activi ai vremii, Traian Tănăsescu are o contribuție modestă, dar demnă de menționat, fiindcă neavând aversiuni față de anumite poziții artistice, atunci când le critică o face, totuși, cu rezerva celui ce nu stăpânește bine problemele tratate.

● Alături de Traian Tănăsescu scrie cronici plastice la „Viața literară” și pictorul poet GEORGE NICHITA care își rezervă sieși pe cele prezentând artiștii cei mai reprezentativi ai țării. O cronică plină de date biografice ale artistului este dedicată expoziției maestrului Gheorghe Petrașcu „*original și habotnic crezului său artistic*” ale cărui tablouri degajă „*o notă distinctă de sobrietate stranie*” și de „*concentrare în culoare și în compoziție*” (12 iunie 1926). Același procedeu îl folosește și în cazul cronicilor expoziției pictorului Marius Bunescu din 1926, socotit „*impresionist prin esență*” și „*unitar ca tehnică și ca viziune*” (19 iunie 1926). Îl apreciază în mod deosebit pe Theodor Pallady pentru „*simfoniile de gris-uri*” (15 ianuarie 1927).

Simpatia sa neapărmurită, până la venerație, se îndreaptă către creația lui Nicolae Tonitza „*un tip reprezentativ al epocii*”. „*Din atâți inovatori de artă nouă câți n-au repugnat de mult așteptările noastre și câți nu repugnă încă și astăzi sub ochii noștri*”, dintre ei Tonitza se desprinde ca un „*profund original*” căci „*absorbit de fond, tehnicu sa curge în mod normal fără să sufere*” (26 iunie 1926), accentuând în

altă cronică „armoniile lui deosebite” (15 ianuarie 1927). Dintre sculptorii tineri reține ca valoroși pe Cornel Medrea, și mai ales pe Oscar Han, care „a atacat și a realizat problema volumului, a formei compacte, cu o încheiere arhitectonică integrată în sânul naturii” (15 ianuarie 1927).

Are aprecieri pozitive pentru realizările pictorilor Ștefan Popescu, Ipolit Strâmbulescu, Tache Papatriandafil, Vasile Popescu, Alexandru Moscu, Petre Iorgulescu Yor, Ștefan Dimițescu căci, în ciuda unor lipsuri criticate, prin operele lor, cu toții trasează linia caracteristică de dezvoltare a artei românești contemporane.

George Nichita este un cronicar avizat, care își cântărește responsabil aprecierile, de unde și reținerea de a se pronunța mai direct și mai mult în problemele de artă. Din cronicile sale se întrevea un virtual critic valoros, dar renunțând la a continua să-și judece confrății a rămas la stadiul de cronicar avizat.

● Unul dintre colaboratorii permanenți ai ziarului „Viitorul” pentru problemele social-culturale, AUREL SA-VELEA, uneori, în perioada 1924—1930, semnează și cronici plastice, scrise într-un stil alert, accentul căzând mai mult pe latura informațională. Apreciază elogios pe artiștii care s-au impus înainte de război în cadrul societății „Tinerimea artistică”, iar dintre debutanți sau cei în curs de afirmare sprijină pe cei ce îi urmează pe primii.

Kimon Loghi, Ipolit Strâmbulescu și Gheorghe Petrașcu sunt pictorii cei mai laudați din generația vârstnică. La Kimon Loghi îl atrage „luminozitatea culorii” și „respectul pentru desen, formă și culoare”, Ipolit Strâmbulescu îi impune prin „sentimentul profund și poetic al culorii”, iar la Gheorghe Petrașcu este subjugat de „realismul cu poezie” (16 martie 1926).

Dintre cei ce înregistrează o afirmare ascendentă remarcă pe Dumitrescu Stoica (23 aprilie 1924 și 7 februarie 1926), Apostol Mănciulescu (20 mai 1926), Grigore Manea (19 martie 1927), Alexandru Poiterin Skeletti (24

martie 1927), Mogoș (30 mai 1929); iar dintre debutanți se oprește la Cornelia Emilian (22 aprilie 1924), Aburel (6 mai 1926), Coman Ardelean (19 martie 1927), Bica V. Stoianovici (22 noiembrie 1928), Izadora Constantinovici Hein (3 mai 1930).

Este un cronicar modest, care prezintă decent, fără accente de entuziasm sau dispreț creația artiștilor de care se ocupă, trierea și clasificarea lor valorică o face însă în funcție de simpatiile sale.

● Printre colaboratorii rubricii artelor plastice a revistei „Universul literar”, înregistrăm, mai consecvent, în anii 1928—1929 pe pictorul ION SA-VA. Se dovedește un cronicar avizat în domeniu, cu spirit critic ascuțit, mânuind o frază cursivă, pe alocuri incisivă. Nu întrevădem o opinie și o opțiune fermă, ci una eclectică dar întâlnim frecvent observații judicioase, uneori exprimate lapidar. Nu se sfiește să critice aspru pe unii artiști cu falsă notorietate, ca în cazul lui Nicolae Vermont, autorul unor compoziții religioase, de fapt — după opinia sa — slabe „înscenări teatrale” și „false în exprimarea sentimentelor care animă personajele”. La Nicolae Grant, alt pictor „cu faimă” la amatorii de frumos puțin pretențioși, constată în lucrările lui „o muncă titanică, dar inutilă” (13 ianuarie 1929) pentru evidențierea amănuntelor nesemnificative, iar lui Samuel Mutzner îi impută faptul că persistă „în jăponizări chiar când e vorba de neaoșe poze românești” (13 ianuarie 1929). Tratează disprețuitor producția „renumitei” pictorițe Eugenia Atanasiu Filotti, socotindu-i expoziția „o hală cu flori” (13 ianuarie 1928) iar pe cea a Denisei Iordănescu „o florărie” (25 noiembrie 1928). Miniaturile lui Gheorghe Catargi sunt apreciate ca „simple prestidigitări” (13 ianuarie 1929), despre marinele lui Dumitru Știubei afirmă că autorul „navighează” în „ieftine efecte decorative” (9 decembrie 1928). Maria Grigorescu prezintă sculpturi ce sunt „încercări de animale concepute infantil” (25 decembrie 1928), iar Pan Ioanid „produce hore, cum alții nasuri,

guri etc" (28 decembrie 1928). M. H. Georgescu face „reclame pentru cafea” (11 noiembrie 1928), Petre Troteanu „se prezintă zarzatisficat” (13 ianuarie 1929), Paul Molda „exhibă ceva indefinibil” (28 decembrie 1928). De asemenea nu se sfiește să respingă „nemicurile” artistului francez Gabo poposit pe meleagurile noastre în speranța unor succese facile.

În mai multe rânduri deplânge faptul că sunt prea diverse și contradictorii părerile și opiniile cronicarilor față de creația artiștilor, ceea ce dezorientează publicul amator de frumos, dar ține la rândul său să se singularizeze printr-o opinie personală, în contradicție cu multe altele (25 noiembrie 1928).

Printre artiștii reprezentativi, de nețagăduit, ai artei românești contemporane îl situează pe Gheorghe Petiașcu „unul din marii noștrii artiști pictori” (8 aprilie 1928), nu fără a constata cu neplăcere că în expozițiile personale prezintă prea multe lucrări, uneie apreciind că ar fi putut lipsi.

Entuziasmul său, nedisimulat, se întrecaptă în schimb spre creația artiștilor de la „Grupul celor patru”. Nicolae Tonitza este socotit un foarte mare colorist căci la el „culoarea solfegiază”, Ștefan Dimitrescu este „un maestru în desen” și „un nordic în vigiliatură orientală”, iar Francisc Șirato, care folosește „o tehnică specială”, realizează „compoziții de mare valoare plastică”. Oscar Han, sculptorul grupului, este „extrem de dotat” (18 martie 1928). Alt sculptor apreciat este Leonida (25 decembrie 1928). Alături de pictorii „Grupului celor patru” plasează pe Lucian Grigorescu „o personalitate”. La el „desenul rămâne solid”, iar „sentimentele sunt exprimate prin culoarea de prețiozitate remarcabilă” (3 februarie 1929). Remarcă pozitiv pe germanul Hans Eder un „apostol al școlii nordice” (25 decembrie 1928) și pe maghiarul Ernest Tibor „mare talent” (13 ianuarie 1929).

Găsește calități, dar cu supărătoare scăderi, în opera pictorilor Rudolf Schweitzer Cumpăna („gladiatorul culori-

lor crude” — 11 noiembrie 1928), Severo Burada („spontaneitatea talentului său” — 25 noiembrie 1928), Ion Theodorescu Romanăți („un pătimăș al monumentelor naționale” — 25 noiembrie 1928), Geo Cardaș („e în căutarea unei formule plastice” — 25 noiembrie 1928), Ion Anestin („tânăr cu talent”... „nefixat” — 13 ianuarie 1929). Deasupra acestora o situează pe Lucia Demetria-de Bălăcescu, „clasată printre moderniști” și promotora unei „atmosfera de fin humor” (3 februarie 1929).

● În cursul anului 1930 revista „Universul literar” și ziarul „Rampa” înscrisu printre colaboratorii vremelnici ai croniceii plastice și pe cel al tinerei absolvente în istoria artei LUCIANA NEGULESCU-OLT, care mai semnează Luciana Dracopol, Luciana Dracopol Negulescu, sfârșind cu cel devenit permanent: Lucia Dracopol Ispir.

Fiind o admiratoare sinceră a artei tradiționale, academică, Lucia Dracopol Ispir urmărește s-o popularizeze și s-o impună în continuare gustului și simpatiei marelui public. Pentru ea Nicolae Vermont este maestrul „care poartă încă vitejește flamura frumosului clasic” și printre puținii mânuitori ai penelului în stare să „aducă motivul până la capodoperă” (9 aprilie). Pe obscurul acuarelist Hans Aescher îl socotește „maestrul care păstrează tradiția, fără ca totuși să fie un înapoiat” (1 ianuarie). Se entuziasmează pentru „talentul cu totul remarcabil” al sculptorului Alexandru Călinescu, însuflețit de „idealul artistic clasic” (27 aprilie), precum și de florile Eugenicii Filotti Atanasiu pentru că sunt „poetice” și „tratate realist” (26 ianuarie). Elogiază la Dimitrie Știubei „inspirația spontană” din marinele sale („Rampa”, 14 decembrie), și întrevide mari realizări pe linia clasică tinereilor C. C. Constantinescu („Rampa”, 10 decembrie) și Santacono („Rampa”, 19 decembrie).

Uneori apreciază și „arta unui modernist” cum este Marius Bunescu, deoarece „nu înțelege să ajungă la acele exagerări hidoase cu care decadentiștii se intitulează «novatori»” (23 martie).